

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Laskennallisten korvausten korvausajan lyhentäminen vähentää kunnille ja hyvinvointialueille pakolaisten vastaanotosta maksettavien korvausten kokonaismäärää, ellei korvausten tasoa nosteta. Laskennallisten korvausten reaaliarvo on laskenut huomattavasti, sillä niiden määrää ei ole juuri nostettu viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Korvaustason lasku heikentää kuntien ja hyvinvointialueiden mahdollisuuksia tarjota ja kehittää kotoutumisen edistämiseen liittyviä palveluja pitkäjänteisesti erityisesti pakolaisille. Tämä voi johtaa pienempien kuntien haluttomuuteen vastaanottaa pakolaisia ja turvapaikan saaneita, mikä johtaa puolestaan siihen, että pakolaiset yhä enemmän keskittyvät suuriin kaupunkeihin. Tämä ei ole alueellisen kehityksen ja suurimpien kaupunkien segregaatiokehityksen kannalta toivottavaa.

Pakolaisista maksettaviin laskennallisiin korvauksiin jyvitetään ensimmäisenä vuonna kunnan kotoutumishjelman mukaisen kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation järjestämisen kustannuksia. Herää huoli, siirtyykö kunnille riittävästi muiden maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen järjestämiseen resursseja TE-uudistuksen ja työvoimakoulutusten hankintojen siirtyessä kuntien/työllisyysalueiden vastuulle. Tämä saattaa edelleen heikentää pienempien paikkakuntien mahdollisuuksia järjestää kotoutumisen edistämiseen liittyviä alkuvaiheen palveluita (alkukartoitus, yhteiskuntaorientaatio, kotoutumiskoulutus) ja lisätä maahanmuuttajien muuttoliikettä suuriin kaupunkeihin.

Kuntien kotoutumisen edistämiseen liittyvän rahoituksen muuttuminen osaksi vos-järjestelmää saattaa ainakin muutosvaiheessa ”hämärtää” rahoituksen kokonaismäärän arviointia ja kohdentamista kotoutumista edistäviin palveluihin sekä hankittavan kotoutumiskoulutuksen suunnittelua. Myös laskennallisten korvausten määrä vuonna 2025 on vielä määrittelemättä. Moni asia vaikeuttaa kuntien kotoutumishjelmien suunnittelua; minkälaista kotoutumiskoulutusta järjestää kunta ja minkälaista työllisyysalue, kuinka paljon uusia kotoutujia kuntaan saapuu vuonna

2025 ja millä tavalla ja perusteilla kotoutumista edistäviin palveluihin kohdennettavat määrärahat määräytyvät. Siis kuinka paljon vos-rahoitusta ja kuinka paljon laskennallisia korvauksia.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkausmaksusta (32 a §)

Maksu kohdistuu sattumanvaraisesti asiakkaisiin mm. pienemmällä paikkakunnilla, joissa ei ole omakielisiä virkailijoita esim. työllisyyspalveluissa tai muissa viranomaisissa samoin kuin ns. harvinaista kieltä äidinkielenään puhuviin. Isommilla paikkakunnilla viranomaisissa on nykyään monia eri kieliä osaavia virkailijoita, jolloin tulkkia ei aina tarvitse tilata.

Työvoimapaikatuissa tästä voi tulla kaksinkertainen rangaistus, sillä kotoutumissuunnitelman tai muun haastattelun poisjäännistä voi tulla joka tapauksessa seuraamuksia työttömyysturvaan ja ns. karenssi.

Kokonaisharkinnan kannalta tulee arvioida, aiheutuuko maksun perimisestä enemmän kuluja kuin sillä saadaan säästöjä.

On tärkeää, että esim. KEHA-keskus käännättää tiedon mahdollisesta poisjäännin laskutuksesta monille kielille, jotta asiakkaalla on tästä tieto etukäteen ja että asiakkaita kohdellaan yhdenvertaisesti kaikissa kunnissa. Usein viranomaiset ratkaisee tilanteen niin, että tulkkia voidaan käyttää jonkun toisen asiakkaan asioiden hoitamiseen, jolloin tyhjäkäyntiä ei tule. Toki tämä ei ole aina mahdollista.

Mahdollisessa maksussa on huomioitava yhdenvertaisuus asiakkaiden kesken, mikäli maksu kirjataan kotoutumislakiin. Ongelma on, että mahdollinen maksu kohdistuu ainoastaan kotoutuja-asiakkaisiin, mikäli se kirjataan kotoutumislakiin. Näin kotoutumisajan ylittäneille, pidempään Suomessa asuneille, ei tulisi korvausvelvollisuutta tulkkausajan käyttämättä jättämisestä.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Yksin tulleiden lasten aikuistumisen tuen tulee olla mahdollisimman yhtenevä lastensuojelun jälkihuollon säännösten ja palveluiden kanssa. Aikuistumisen tuki viideltä vuodelta 23-vuotiaaksi asti jo tukee useimpien ilman huoltajaa tulleiden lasten aikuistumista ja kotoutumista. Saavutettava säästö jää todennäköisesti hyvin vähäiseksi, sillä niillä nuorilla, joilla on 23-vuotiaana edelleen suuria vaikeuksia elämänhallinnassa, on oikeus SHL:n mukaisiin palveluihin, jotka voivat tulla korvattaviksi erityiskustannuksia kymmenen vuodelta.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Onko järkevää ja tarkoituksenmukaista sopia lakitekstissä yksityiskohtaisen tarkasti, mitä kunnan ja mitä hyvinvointialueen työntekijä voi tehdä? Tästä aiheutuu turhia viivytyksiä ja hankaluuksia asiakkaan tilanteeseen ja kotoutumiseen. Esim. kiintiöpakolaisen saapumisajankohtaan tulee lähes aina muutoksia ja se heijastuu vastaanottoon ja käytännön asioihin. Tärkeää on joustavuus, että

asiakas saa tarvitsemansa palvelun sopivana aikana. Esimerkkinä tästä kaupassakäynnin opastaminen, jota ei voi suoraan verrata vanhusten saamaan ja tarvitsemaan kauppa-apuun. Yleensä kiintiöpakolaisen tarvitsema apu kaupassakäyntiin on kertaluonteista opastusta, jos hänen toimintakyvyssään ei ole rajoitteita.

Tiukka tehtävien ja roolien jako lain tasolla saattaa heikentää kunnan halua sitoutua pakolaisten vastaanottoon. Tämä johtanee edelleen kiintiöpakolaisten vastaanoton vastuun siirtymistä suuriin kaupunkeihin, joissa hyvinvointialueella on suurin osa resursseista. Kunnille ja hyvinvointialueelle tulisi jättää mahdollisuus sopia työnjaosta paikallisten olosuhteiden mukaisesti.

Muut huomiot

Kuntia tulee ohjata ja kannustaa käyttämään laskennallisia korvauksia kotoutumista edistävien palveluiden järjestämiseen.

Esitysten vaikutus mahdollisiin säästöihin saattaa jäädä vähäiseksi, sillä suurin vaikutus pakolaisten vastaanoton kustannuksiin perustuu pakolaisten määrään. Tällä hetkellä ukrainalaispakolaisten määrä on suuri ja vastaavanlaisten kriisien ennakointi on vaikeata, mutta niihin on pystyttävä reagoimaan.

Kotoutujan oman vastuun korostaminen on kannatettavaa, mikäli tarjolla on riittävästi neuvontaa ja opastusta varsinkin alkuvaiheessa. Jo nyt työnhakija-asiakkaina olevilla kotoutujilla on samat työnhakijan oikeudet ja velvollisuudet kuin kaikilla muillakin työnhakijoilla, joten se ei ole uutta. Kotoutumisen edistämistyötä tekevien viranomaisten, kouluttajien, järjestötyöntekijöiden ja muiden kouluttaminen on tässä myös tärkeää, jotta työote on ohjaava ja neuvova, eikä tehdä asioita puolesta, joka monesti on nopeinta ja helpointa työntekijälle.

Ahvenanmaalla koetaan, etteivät he saa samantasoista korvausta pakolaisten vastaanotosta, koska he eivät saa lisärahoitusta kotoutumiskoulutuksen järjestämiseen pakolaisille. Manner-Suomessa ELY-keskuksille on lisätty kotoutumiskoulutukseen käytettäviä määrärahoja mm. ukrainalaisten vuoksi riittävän kotoutumiskoulutuksen määrän varmistamiseksi.

Lehti Hannu
Varsinais-Suomen ELY

Myllymäki Kalle
Varsinais-Suomen ELY - Varsinais-Suomen ELY-keskuksen ja TE-toimiston
yhteinen lausunto

